

Akif Abi'nin Düşünce Dünyasına Dair

YÜCEL BULUT

AKİF ABİ ÜZERİNE KONUŞMAK/YAZMAK BENİM İÇİN OLDUKÇA ZOR. ÖNCELİKLE DUYGUSAL OLARAK ZOR. SONUÇTA 'AKİF ABİ' İŞTE!.. AKİF Abi'miz!..

Akif Abi üzerine yazmak ayrıca zor bir iş. Buradaki zorluk Akif Abi'nin düşünce dünyasının derinliğinden ve kapsamından kaynaklanıyor. Zira Akif Abi'nin düşünce dünyasına ilişkin bir değerlendirme yapmak aynı zamanda devasa bir mirasa sahip İslamcılık düşüncesini/hareketini dikkate almayı ve üzerinde durmayı gerektirir. Buna ek olarak, bütün bir İslam dünyasının batılılaşma/modernleşme tecrübeleri hakkında konuşmayı gerekli kılar. Kısacası, Akif Abi'nin düşünce dünyasına değinmek, -iktisadî, askerî, siyasal, düşünsel, kültürel ve toplumsal bütün boyutlarıyla- dünya tarihinin özellikle son üç yüzyıllık dönemiyle hemhal olmayı zorunlu kılıyor.

Akif Abi'nin İslamcılık, İslam medeniyeti, İslam kültürü, din, fıkıh, kelam, sanat, estetik, mimarî, kent vb. gibi kavramlara, yaklaşımlara dair teorik tartışması pek yok. Bütünlüklü bir kuramcı/teorisyen olarak bu tartışmalara dahil olmuyor. Ancak bu tartışmaları yakından takip ettiği, bu tartışmalarda kimin ne dediğini, nerede durduğunu gayet iyi bildiği, hakkaniyetle ve isabetli bir biçimde değerlendirdiği yazılarında ve konuşmalarında görülüyor. Akif Abi, işin daha ziyade pratik yönüyle ilgili ve katkısı da bu tür tartışmaların, böylesi kavramlara ve konulara dair yaklaşımların ve uygulamaların Müslümanların yaşamlarında yarattığı/yaratacağı pratik sonuçlarını sorgulamasında ortaya

▲ Endülüs

çıkıyor: Bu kuramsal bilgi ve bilinç, Müslüman halkın pratiğine nasıl yansıyor? Bu düşüncelere muhatap olan 'millet', 'Müslüman millet' Türkiye sınırlarını da aşan bir bağlamda bu değerleri nasıl pratize etmiş, ediyor? O daha ziyade bu somutluk üzerine yoğunlaşmış durumda. İslamcılık olarak adlandırıldığı bu teorik bilinci, Müslüman halkın yaşantısındaki somut tezahürlerini ve onlarca, yüzlerce yıla dayanan mirası her daim tanımaya, tanıtmaya ve hatırlatmaya çalışmış. Yapmış olduğu belgeselleri, çıkmış olduğu gezileri ve gezi izlenimlerini bu bağlamda değerlendirilebileceğimizi sanıyorum.

Entelektüel çevrelerin açtığı tartışmaları, siyasi çevrelerin başlattıkları projeleri ve söylemleri de yine işin bu

yönüyle ilişkili olarak değerlendiriyor. Biraz daha farklı bağlamda elbette: Bu entelektüel tartışmalar (medeniyet, kültür, siyaset, ekonomi, toplum, din vb. gibi kavramlar ve konular etrafındaki tartışmalar) milletin zihniyetinde, bilincinde somutlaşmış, yerleşmiş ve kökleşmiş 'bu Müslüman bilinci'ni nasıl etkilemiş, etkiliyor ve etkileyecek? İslamî ideallerin savunuculuğunu yapma iddiasıyla Müslüman hassasiyetine sahip kesimlerin sözcülüğüne ve temsilciliğine soyunanların iddialarını, projelerini ve uygulamalarını en nihayetinde bu kutlu davaya, ideallere yapacağı olumlu katkılar ya da vereceği zararlar bakımından değerlendiriyor.

Örneğin 'kültürel İslam' tanımlaması bağlamında şu değerlendirmeyi yapıyor:

"Ne demektir dinin kültürelleşmesi? Türkiye'de özellikle 1990'lardan itibaren gündeme getirilen bu kültürel İslam meselesi, İslamcılığın muhafazakarlaşmasının entelektüel temellerini oluşturdu. Bir yanda post-modern darbenin baskıları, diğer yanda özendirilen hayat tarzları bugün muhafazakarlaşma olarak sonuçlandı. Modern hayatın nimetlerini en ilkel biçimde, kültürel formda içselleştirenler adalet, özgürlük gibi, temel taleplere kulak tıkamaya elverişli öbeklerinde, küçük adacıklarında mutlu olabiliyorlar.

İslamın kültürelleştirilmesi, hayattan çekilmesi demektir. Bu tür simgesel forma indirgenmesi, yani inanmasan bile hayatın bir aksesuarı, kültürel

▲ Pattani

zenginliği olarak saygı duyulacak antropolojik bir olguya dönüştürülmesi demektir.”¹

Türkiye’deki siyasal gelişmeler bağlamında, 28 Şubat sürecine göndermelerde bulunduğu değerlendirmeleri de bu noktada onun düşünme tarzına ilişkin önemli ipuçları sunuyor:

“Muhalefet de bir bakıma iktidarın işidir. ‘Komünistlik yapılacaksa onu da biz yaparız’ söylemi bunun ifadesidir. (...)

Gelişmeler ve bu kesimin yönelimleri Türkiye’de muhalefet yapmanın İslamcılara bırakılmayacak kadar ciddi bir iş olduğunu bir kez daha ispatlamış oluyor. İslamcıların geçerli siyasal ortam içinde ellerinde tuttıkları en büyük iktidar olma imkanları, gerçek anlamda bir muhalefet

geliştirmelerinde yatıyordu. Ekonomik ve siyasal anlamda meşruiyeti sorunlu güce eklenerek iktidar olmaya razı edilmekle, meşru bir iktidar olmanın imkanlarını sağlayacak muhalefet imkanı ellerinden alınmış oluyor.

Siyasi oluşum çabalarından gazete ve yayın kurumlarına kadar pek çok alanda kendini gösteren muhalif olmadan iktidara talip olma kolaylığı ile karşı karşıyayız. Türkiye’nin birikim (leri) i ile muhalif/alternatif entelektüel dokunun örgüsü tamamlanmadan içerik boşalmasına razı olmak, kurumların olduğu kadar bu ülkenin de kaybıdır. (...)

Türkiye’de Müslümanlara demokrasi dersi vererek onları ehlileştirmeye çalışanlar kadar ‘demokratik tutum ve terbiye’ye muhtaç hiç bir elit yoktur. Diğer taraftan başarısızlıklarını, varlık nedenleri olan değerlerde görmeye ikna olmuş (kimi) İslamcıların ödünç kavram ve siyaset tarzına sığınarak meşruiyet gerekçelerini iptal etmeleri ise nevezuhur bir durumdur.”²

Mesele derin. Çok boyutlu, kapsamlı ve karmaşık bir tartışma. Aynı kavramlara yüklenen o kadar fazla anlam var ki... Dolayısıyla bir noktadan sonra bu tartışmada kendi merakımızı anlatmak için bu -bir anlamda kirlenmiş- kavramlarla iş görmemiz hayli zorlaşıyor. Türkiye’de yapılan tartışmalarda karşımıza çıkan önemli bir sorun da budur. O nedenle entelektüeller kendilerini ifade etmek için ya yeni kavramlar üretme yoluna gidiyorlar ya da var olan kavramların önce içini boşaltıp sonra yeniden tanımlayarak tedavüle sokma çabasına girişiyorlar. Veyahut ta kavramlar etrafında gelişen tartışmalardaki tarafların dertlerini, birbirlerinden farklılıklarını gösterip meselenin özünü ortaya koymaya çalışıyorlar. Akif Abi’nin kimi zaman kendisini ifade etmede zorlanması, hareket ettiği temel noktayı tanımlamakta zorlanması biraz da bu problemten kaynaklanıyor gibi.

Akif Abi’nin -bilinen manada- telif bir eseri yok. Onun yayınlanmış eserleri birer derleme... Gazete ve dergi yazılarının derlenmiş hali... İçlerinde kapsamlı, hacimli makale sayısı bile hayli sınırlı. Elbette bütün bunlar Akif Abi’nin kaleminden çıkmış yazılardan oluşuyor ve birer telif niteliği taşıyorlar. Fakat çoğunlukla günlük gelişmelerin etkisiyle kaleme alınmış değerlendirmeleri içeriyor. Bu yazılarda köklü ve sağlam bir entelektüel geleneğin güncel gelişmeleri nasıl değerlendirdiğinin, hatta nasıl değerlendirmesi gerektiğinin derinlikli örneklerini bize sunuyor. Bu özellikleri sebebiyle de her biri ayrıca önemli ve kıymetli yazılar. Öte yandan da, güncel gelişmeleri değerlendiren bu

1 Akif Emre, “Kültürel İslâm Devri/mi!”, *Müstağrip Aydınlar Yüzyılı: Gölge Kelimeler, Ödünç Alınmış Hayaller*, İstanbul: Büyüyen Ay Yay., 2017, s. 147-148 [ss. 146-153].

2 Akif Emre, “Muhalefil Olmadan İktidar Olmak”, *Müstağrip Aydınlar Yüzyılı*, s. 115-116 [ss. 115-117].

teorik zihnin bütünlüklü bir resmini çıkartmanın zorluğunu artıran bir özelliğe sahipler.

Ancak belgesellerini, yayıncılık yaptığı yıllarda yayınlamaya değer bulduğu ve yayınladığı eserler, gidip görme ve tanıma ihtiyacı hissettiği ülkeler/şehirler/mekanlar/halklar, tanıma zorunluğu duyduğu düşünürler, isimler, liderler... İşte dağınık ve parçalı bir yapı arz eden bütün bu eserlerin tamamı, Akif Abi'nin yegane 'telif eseri'dir. Bütün bunların tamamı, onun bütünlüklü/bütünlüştük tek telif eserini oluşturuyor. Akif Abi'nin entelektüel portresinin ancak bu bütünlüğü dikkate almak suretiyle çizilebileceği kanaatindeyim. Bütün bunların tamamı, gerçekte, Akif Abi'nin temel yaklaşımını, tek davası olan 'İslam/cılık'ı, İslamcılıktan ne anladığını özlü bir biçimde anlatıyor. Mimari eserleri, kent meydanlarını, insan ilişkilerini, sanat eserlerini, şiiri, medreseyi, ilimi, siyaseti vs. adına İslam medeniyeti dediğimiz o 'kolektif ruh'la ilişkili bir biçimde değerlendirmek gerektiğini ve ancak o zaman anlaşılabilirliğini savunmasına benzer şekilde, onun köşe yazılarına serpiştirdiği derin tefekkür ürünü fikirlerinden başlayarak, tersine bir yol izlemek suretiyle, Akif Abi'nin düşüncesinin özüne doğru bir yolculuk yapmak mümkün, hatta gerekli de. Onun zihninde söz konusu unsurların her biri aynı zamanda İslamcılık akımının, modern-sömürgeci/kapitalist Batı'ya karşı ürettiği alternatif çözümün teorik çerçevesi, ruhsal özü, tecrübe boyutu ve pratiğiyle de ilişkili.

Akif Abi bu çerçevede okuyor, geziyor, tefekkür ediyor ve yazıyor. Bir müfettiş edasıyla günümüz dünyasında bu köklü geçmişin izlerini arıyor, açığa çıkarmaya çalışıyor ve her bir örnekte yaşanmakta olanları bu temel değerlerle ilişkisi bağlamında olumlu-olumsuz boyutlarıyla tartışmaya, gözler önüne sermeye gayret ediyor. Bu noktada, yapıp ettiğimiz her bir şeyi kendisine bakarak değerlendirebileceğimiz 'değişmez bir öz'ümüzün olup olmadığı, bu 'değişmez öz'ün nasıl bir şey olduğu/oluştugu veya entelektüel dünyamızı

birbirine tamamen karşıt, birbiriyle etkileşime girmekten özenle kaçınan iki 'öz'ün daha ziyade çatışmacı/rekabetçi niteliğini öne çıkaran 'özcü bir anlayış' üzerine kurup kuramayacağımız sorulabilir. Bu sorular, bütünüyle anlamsız ve boş sorular da değildir kuşkusuz. Akif Abi, bu tartışmada çok nettir. Bu apaçıklığa nasıl ulaştığını bize göstermez. Bu yönde teorik bir tartışmasıyla karşılaşmayız. Belki ondan böyle bir şey beklemek de anlamsız. Zira bir hareketin lideri, teorisyeni ya da belli bir konunun uzmanı/otoritesi olmak gibi bir iddiası da, uğraşı da olmadı. Bir anlamda sözü edilen öz-bilinçle donanmış şahsiyet sahibi bir insan olarak yaşadığı hayatı (insanları, mekanları ve süreçleri ile) gözlemledi, deneyimledi ve kimi zaman bu sürecin bir parçası olarak, kimi zaman da uzak durarak fakat her zaman eleştireliliğini koruyarak katkı vermeye çalıştı. O sebeple daha ziyade vardığı bu apaçık bilinçten hareketle geçmiş ve güncel siyasî, kültürel ve entelektüel gelişmeleri eleştirel bir biçimde sorguladığı bir tür vaka-analizlerine muhatap olur, bu analizlerden elde edebileceğimiz ipuçlarını takip ederek değerlendirmelerindeki temel hareket noktalarından yola çıkarak zihinsel berraklığını, düşünce dünyasının çok boyutlu yapısını ve derinliğini kavrama imkanı buluruz.

Akif Abi, çok da ayrıntısına girmeden ve temel olarak, Türkiye üzerinde 'İslam'la, 'İslam'ın Anadolu coğrafyasında tecrübe edilmesiyle ilişkilendirdiği 'kurucu bir ruh/öz' olduğuna,³ bunun özenle korunması ve bilinç düzeyinde sürekli yaşatılması gerektiğine inanıyor ve bu özden hareket ediyor. Ancak aynı zamanda bu bilincin günümüz koşullarında uygulanma biçimlerinin geçmişteki uyarılma/yorumlama/uygulama biçimlerinden farklılaşabileceğini de düşünüyor. Fakat aynı zamanda bu 'yeniden yorumlama' iddialarına ilişkin uyarılarda da bulunuyor.⁴ Akif Abi için önemli olan bu özbilinç ile onun insan hayatının her alanına ilişkin yorumu arasındaki bağın ve uyumluluğun sürekli kılınmasıdır. Farklı coğrafyalarda ya da farklı dönemlerde yaşayan Müslüman

3 "Türkler Anadolu'ya geldiklerinde Müslüman olarak geldiler. Anadolu'yu vatan haline getirmeleri aynı zamanda burayı İslam toprağı haline getirmeleri anlamına gelir. Bu nedenle bu topraklardan İslam'ı çektiğiniz vakit Türklük de kalmaz; zira Türklerin bu topraklarda yaşlanabilecekleri İslam'dan başka bir mazileri yok. Bu şu demektir, Türkler eğer bu topraklarda varlık iddialarını sürdürecekse bunun meşruiyetini ancak İslam'ı referans olarak sağlayabilir[ler] demektir. Bu aynı zamanda Anadolu'yu Müslümanlık sayesinde vatan edinen farklı Müslüman etnik gruplarla da bir/lik olmamızın tarihi meşruiyet zeminini sağlar. İkinci husus: 'keşke Anadolu Müslüman olmasaydı' ifadesine açıkça itiraz etmeyen seçkinlerin, bizzat Türklüğün bu topraklardaki varlığını hedef aldığının altını çizmek gerekir. Türkler buraya Müslüman olarak geldikleri gibi, burası onlar eliyle Müslümanlaştırıldı. Dolayısıyla 'Anadolu Müslüman olmasaydı' demek Türkler keşke gelmeseydi demektir." Bkz. Akif Emre, "İrticadan Ulus Çıkarmak", *Müstağrip Aydınlar Yüzyılı*, s. 213 [ss. 211-216].

4 "Türkiye'nin 28 Şubat sonrası içinden geçtiği siyasal ve sosyal şartlardan herkes ders çıkarmalıdır. Gelinen nokta dinin resmi ideolojinin emrine, siyasilerin insafına bırakılmasını meşrulaştıracak bir durum değildir. (...) Sosyal gerçeklikler, siyasî şartlar dinin genel hükmünü değiştirmez. Ancak bu şartlara cevap veren çözümler üretilebilir. Şartlara göre dinin ilkeleri, vahyin temel unsurları biçimlenemez. Siyasilerin siyasî hedef ve amaçlarla dini biçimlendirme anlamına gelecek [şekilde] din adına konuşmaları/hüküm çıkarmaya kalkmaları farklı şeylerdir. İkisini birbirine karıştıracak tutumlar sadece despotik laikçi projelere hizmet eder. Dini biçimlendirmeye, yeni din projeleri üretmeye Cumhurbaşkanının hakkı olmadığı gibi, (Müslüman bile olsa) bir siyasetçinin laik siyaset çerçevesinde, 'ehli olmadığı' konulara girerek yeni bir din tanımı yapma hakkı da yoktur. Şartlara göre siyaset yapmak, siyasî projeler üretmekle şartlara göre din geliştirmeyi birbirine karıştırmayalım." Bkz. Akif Emre, "Parti Laikliği, Parti İslâmı", *Müstağrip Aydınlar Yüzyılı*, s. 111 [ss. 109-111].

▲ Çifte Minareli Medrese - Erzurum

toplumun, özellikle de seçkinlerinin farklı yorumlama ve uyarılma fırsatlarını/ımkânlarını 'geri kalmışlığımız'ın sebebi olarak gördükleri 'bu bilinçten/özden kopma' olarak değerlendirmeleri ya da 'bu özü mahkum etmek ve ondan kopmak' gibi sonuca yol açabilecek bir yola girmeleri Akif Abi'nin kabul edebileceği bir şey değildir.⁵ Onun öfkesinin yöneldiği yaklaşım ve çevreler de, bu türden eğilimler ve eğilim sahipleridir. Başka bir deyişle, 'İslam/cılık'ın (bu kullanım, Akif Abi'nin tercih ettiği yazım biçimlerinden biridir) araçsallaştırılmasından duyduğu rahatsızlık her bir yazısında kendisini hissettirir.

Akif Abi'nin yazıları irdelendiğinde aynı durumla/meseleyle ilgili bir çok farklı kavram kullandığı görülür. Bu kavramların her biri ayrıca tartışılacak kavramlardır ve kimileri anlatılmak istenen durumu ifade etmek açısından kullanışlı kavramlar olarak da gözükmezler. Bu noktada Akif Abi'nin yazılarında belli meseleleri ifade etmek için uygun sözcüğü bulmada bir sıkıntının yaşandığı, bir ifade güçlüğü'nün yaşandığı açıktır. Bu bir yönüyle, belki Akif Abi'nin o andaki meseleyle ilgili olarak -sorunun tespiti ve çözümüne ilişkin- kafasının karışıklığı ile ilgilidir. Belki zihinsel yorgunluğundan kaynaklanır. Belki işlediği konunun özellikle Müslüman/İslamcı tarafıyla ilgili olarak yaşadığı hayal kırıklığı ve üzüntünün etkisidir. Kendilerini İslam'a atıfla tanımlayan ve sunan, Müslümanları temsil etme iddiası taşıyan kişilerin, çevrelerin en hafifinden bitmez tükenmez aymazlıkları karşısında yaşanan bir hayal kırıklığı ve bunları artık hicap ederek dile getirme sorumluluğunun yarattığı yorgunluk... Belki de, toplumun -özellikle de İslamcı çevrelerin- zihinsel durumuna, 'iktidar', 'dünyevî güç' karşısındaki duruşları hakkındaki kuşkuları sebebiyle tartışmanın nerelere gideceğine ve nasıl sonuçlanacağına ilişkin endişelerinden kaynaklanır. Başka bir deyişle, tartışmanın İslam/cılık bakımından hayırlı sonuçlar doğuracak bir zeminin mevcut olmadığını düşündüğü için 'korumacı' bir tavrı tercih etmesiyle alakalıdır.

Kimi karışıklıklar ise, üzerinde durduğu konuların her birinin ayrı ayrı araştırma alanlarına ait olmalarından kaynaklanır. Doğal olarak bu konular birer uzmanlık alanıdır ve gündelik hayatta gördüklerinden farklı boyutlara ve anlamlara sahiptirler. Ama Akif Abi'nin -yukarıda ifade edildiği üzere- zaten herhangi bir konunun uzmanı olmak, herhangi bir konuda eksiksiz, mükemmel teoriler geliştirmek gibi bir derdi de yoktu, uğraşı da. O nedenle, işin bu yönüne takılıp kalmamak ve Akif Abi'nin o konularda söylemek istediği, vurgulamak istediği esas meseleyi açığa çıkarmak, kavramak ve yoğunlaşılmasını arzu ettiği hayatî meseleleri hakkını vererek araştırmaya, çalışmaya ve inşa edici sahici bir tartışmaya yönelmek gereklidir.

Aslında bu yazıda benden istenen şey, Akif Abi'nin Müslüman entelektüel çevrelerin düşüncelerinin şekillenmesinde oryantalist etkiye ilişkin eleştirilerinin bir değerlendirmesini yapmamdı. Akif Abi'nin -artık elimizde ondan geriye sadece konuşma/yazı metinleri ve hatıralar kalması sebebiyle merkeze almak zorunda kaldığım- metinlerinde müstakil bir inceleme konusu olarak oryantalizm meselesi mevcut değil. O halde bu meseleyi nasıl ele alabiliriz?

5 "Diğer taraftan başarısızlıklarını[n sebeplerini], varlık nedenleri olan değerlerde görmeye ikna olmuş (kimi) İslamcıların ödünç kavram ve siyaset tarzına sığınarak meşruiyet gerekçelerini iptal etmeleri ise nevezuhur bir durumdur." Bkz. Akif Emre, "Muhالیf Olmadan İktidar Olmak", *Müstağrip Aydınlar Yüzyılı*, s. 116.

Düşünce dünyamız üzerindeki oryantalizm etkisi, bir bakıma Akif Abi'nin bütün yazılarında, özellikle de İslamcılık merkezli yazılarında/konuşmalarında kimi zaman dolaylı, kimi zaman doğrudan biçimde değerlendirme konusu edilmiştir. Bu anlamıyla düşünce dünyamızdaki 'oryantalizm etkisi' çok kapsamlı bir bağlamda ve kompleks bir biçimde karşımıza çıkıyor.

Müslüman dünyada, hatta tüm dünya ölçeğinde Müslümanlarla ilgili siyasal, kültürel ve toplumsal gelişmeler bağlamında Batılı veya yerli siyasetçi, entelektüel çevrelerin akademide ya da medyada yürüttükleri sözde-bilimsel tartışmalarda dillendirilen kimi tanımlamalar (örneğin, siyasal İslam, ılımlı İslam, sert/terörist/medeniyet-düşmanı İslam, kültürel İslam vb.), İslamcılığın çağdaş dünyadaki durumuna ilişkin kimi analizler (örneğin, 'siyasal İslam'ın ölümü' gibi iddialar) ya da Hilmi Yavuz, Murat Çizakça, Naipoul ve başka akademisyen ya da aydınların iktisadî düşünce, medeniyet, kültür, mimarî, sanat, estetik vb. konularda dile getirdikleri hakkında kaleme aldığı yazılarda oryantalizmin genel kabullerinin çağdaş dünyanın güncel gelişmelerine ilişkin değerlendirmelerde nasıl hayat bulduğunu, yeniden üretildiğini ve -günümüzün teknolojik ve iletişim imkanlarından da yararlanılarak- mikro alanlara nasıl başarıyla uyarlandığını kendisine özgü ferasetiyle ve basiretiyle ifade ediyor.

Akif Abi'nin düşüncesinin, daha önce ifade ettiğim gibi, aslında tek bir meseleye hasredilmiş olduğu kanaatindeyim: Müslüman dünyanın yaşadığı -bir kısmı kendisinden bir kısmı da kendisine yönelmiş dış tehditlerden/tehlikelerden kaynaklanan iktisadi, toplumsal, düşünsel, kültürel, edebi vs..- her türlü kriz. Bunları birbirinden ne ölçüde başarılı bir biçimde ayırt edebiliriz, o da ayrı bir mesele. Akif Abi'nin düşünce dünyasında sorunun ve tartışmaların somutlaştığı ve birleştiği nokta ise İslam/cılık tanımı ve tartışmalarıdır.

Müslüman dünyanın yaşadığı iç ve dış sorunlara çözüm üretme çabası olarak İslamcılık, belli bir bilinçten hareketle üretilen çözüm önerilerinin toplamıdır. Akif Abi için önemli olan, gerek bu köklü ve güncel sorunları tespit ederken ve gerekse de çözüm üretirken Müslüman dünyanın kendisiyle ve dışarıyla kurduğu ilişkinin biçimidir, yöntemidir. Neyin sorun olduğu, sorunlarının nereden kaynaklandığı, çözüm yollarının ne olduğu, modern dünya ile nasıl bir ilişki

kurması gerektiği (ya da modern dünya karşısında nasıl bir pozisyon alması gerektiği) vb. gibi hususlarda Müslüman dünyanın (ve bu dünyanın 'en sahici ve yerli hareketi olarak İslamcılığın') mı yoksa mücadele ettiği, karşısında pozisyon aldığı, değerleriyle köklü bir biçimde farklılaştığını ifade ettiği sömürgeci-kapitalist Batı veya onun kontrolündeki yerli idarelerin mi belirleyici olduğu sorusu Akif Abi'nin değerlendirmelerinin merkezinde yer alır. Onun bu hassasiyetini, her bir çalışmasında görebilmek mümkündür. İslamcı entelektüel ya da siyasetçilerin kimi önerilerini bu çerçevede değerlendirir; tanımlama/adlandırma, strateji ya da çözüm önerilerinin bu çevrelerin kendilerini attıkları İslamî değerlerle çelişik yanlarını ortaya koyar. Pek çok yazısında İslamcı çevrelerin iktidar, güç ve nüfuz elde etme arzularının bu davaya verdiği zararı göstermeye çalışır.⁶

Akif Abi, İslamcılığı siyasal ya da kültürel statükoların bir parçası olarak değerlendirmez ve Müslüman dünyanın içinden çıkmış en sahici ve yerli bir muhalefet hareketi olarak tanımlar. Bu çerçevede mevcut siyasal kadroları İslamcı siyasetin temsilcileri olarak görmekten ziyade kendilerini nasıl adlandırıyorlarsa öyle adlandırmayı tercih eder ve 'muhafazakarlar' olarak adlandırır. Gerek İslamcı düşünce içerisinde kendilerini görenlerin ve gerekse de -kendilerini İslamcı olarak adlandırmayan ama böyle algılanmaktan da siyasî faydaları sebebiyle rahatsız da olmayan- muhafazakar siyasî çevrelerin sömürgeci-kapitalist Batı ve Batıcı elitler karşısındaki edilgen pozisyonlarından, uzlaşmacı tavırlarından duyduğu rahatsızlığı pek çok vesileyle dile getirir.

Akif Abi'nin yazılarında teorik bir oryantalizm tartışmasına rastlamayız. Ancak oryantalizmi özellikle Edward Said'in Şarkiyatçılık kitabında sunmuş olduğu o meşhur tarifin üçüncü ayağındaki anlamıyla kavradığını söyleyebiliriz. Said, bildiği üzere, oryantalizmi "hepsi birbirine dayalı bir çok şey" olarak anlamakta ve genel kabul gören anlamlarını "en kolay kabul gören akademik manası"ndan başlayarak sıralar: "İster özel ister genel yönleriyle uğraşsın -antropolog, sosyolog, tarihçi ya da filolog olması fark etmez- Şark hakkında yazan, ders veren ya da Şark'ı araştıran kişi Şarkiyatçıdır, yaptığı iş de Şarkiyatçılıktır. (...) Kazanımları, dönüşümleri, ihtisaslaşmaları ve aktarımlarıyla kısmen elinizdeki çalışmaya konu olan bu akademik gelenekle bağlantılı, daha genel bir anlamı da vardır Şarkiyatçılığın.

6 Örneğin bkz. "Alternatif olmanın tarihi sorumluluğunu taşıyamayan, bu ülke ve bu ülkenin insanı için ne anlama geldiğini kavrayamayan çözüm arayışları, uzlaşma adına suç ortaklığına itilmek tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu tavrın varacağı somut nokta bu zamana kadar 'İslamcılık yaptık da ne oldu?' gibi, kaba bir söylemden ileriye gidemeyen özgüven kaybıdır. Bu özgüvenin yitirilmesi, bu zamana kadar oynanmakta olan, ülkeyi iflasa götüren kirli oyuna dahil olmak, suç ortaklığına davet edilmek, ehlileştirilme. Toplum mühendisliğini devletin tüm imkanlarını kullanarak uygulamaya koyanların bu anlamda tümüyle başarısız oldukları söylenemez. 'İslamcılık yaptık da ne kazandık?' mantığını yürütmeye zorlayan şartlar ne kadar somut ve yaşanılan bir gerçeklikse, dayatılan bu şartları bozmanın imkanları da bu söylemden o kadar uzaktır. Ne uluslararası konjonktür, ne ülkenin iç dinamikleri ne de karşılaşılan krizin mahiyeti alternatif siyaset tarzından vazgeçmeyi değil bilakis daha gerçekçi projelerle ortaya çıkmayı gerektiriyor." Akif Emre, "İslamcılık Yaptık da Ne Oldu?", *Müstağrip Aydınlar Yüzyılı*, s. 47 [ss. 46-53].

▲ Yivli Minare

Şarkiyat, 'Şark' ile (çoğu zaman) 'Garp' arasındaki ontolojik ve epistemolojik ayrıma dayanan bir düşünme biçimidir. (...) Kabaca belirlenmiş bir başlangıç noktası olarak onsekizinci yüzyıl sonu alınırsa, Şarkiyatçılık, Şark'la -Şark hakkında saptamalar yaparak, ona ilişkin görüşleri meşrulaştırarak, onu betimleyerek, öğreterek, oraya yerleşerek, onu yöneterek- uğraşan ortak kurum olarak, kısacası Şark'a egemen olmakta, Şark'ı yeniden yapılandırmakta, Şark üzerinde yetke kurmakta kullanılan bir Batı biçemi olarak incelenebilir, çözümlenebilir."⁷

Bilindiği üzere Said, oryantalizmin özellikle de 19. yüzyıldaki kurumsallaşmasıyla (akademik bir disiplin haline gelişiyle) ilgilenir ve Avrupa devletlerinin -özel olarak da dönemin en önde gelen sömürgeci ülkeleri olarak İngiltere ve Fransa örneklerinden hareketle- sömürgecilik girişimleriyle oryantalist bilginin üretimi arasındaki doğrudan ilişkiye yoğunlaşarak oryantalizmin bir söylem olarak kuruluşunu inceler. Aynı eserinde Said, yüzyılın dönüm noktasında T. E. Lawrence ('Arabistanlı Lawrence'), Gertrude Bell, Harry St. John Bridges Philby, Edward H. Palmer, D. G. Hogarth, Ronald Storrs, William G. Palgrave gibi bölgenin siyasî gelişmelerinde etkin olan oryantalist isimlerin faaliyetlerinden de söz eder ve kendilerini 'şarkiyatçı ve imparatorluk ajanı'⁸ olarak adlandırır.

Oryantalizm, yüzyılın dönüm noktasında Doğu toplumlarına ilişkin kimi yaklaşımlarını ve ele alış biçimlerini, özellikle de Müslüman Doğu'da anti-emperyalist İslamcı direniş hareketlerinin yol açtığı gelişmeler vesilesiyle gözden geçirmeye ve farklı yaklaşımlar geliştirmeye yönelmişti. Ancak yaşanan iki savaş, oryantalistler içerisinde artık daha yüksek sesle ifade edilmeye başlanan oryantalizmin Doğu toplumlarına ilişkin yaklaşımlarına yöneltlen kimi eleştirilerin ve açılan tartışmaların nihaî bir sonuca erişmesine engel oldu.

İkinci Savaş'ın bitimiyle bir tarafında ABD'nin, diğer tarafında SSCB'nin bulunduğu çift kutuplu bir dünyanın ortaya çıkması, ABD'nin 19. yüzyılın sömürge mirasını -Batı-dışı dünya nezdinde olumsuz olan kimi özelliklerini ve bu arada Avrupa-merkezci yaklaşımları da mahkum ederek ve reddederek- devralması, yaşanan kapsamlı *de-colonization* süreci ve bazı diğer gelişmelerle birlikte oryantalist çalışmaların yeni merkezi olarak ABD öne çıktı. Bu dönemde ABD'de oryantalizm Grunbaum, Gibb vb. gibi Avrupalı önde gelen bazı oryantalistlerin devşirilmesi suretiyle yeniden biçimlendi ve kuruldu. Oryantalizmin ABD'de kurumsallaşmasının en önemli özelliklerinden bir tanesi, oryantalizmin yeni çalışma tarzının ve örgütlenmesinin ABD'nin dış politika ihtiyaçlarını dikkate alan bir perspektifle gerçekleştirilmiş olmasıdır. Artık Batı-dışı dünyayı genel olarak ele alan bir oryantalizmden ziyade bu dünyanın belli parçalara ayrılması ve üzerinde uzmanlaşılması söz konusuydu. Bu çerçevede Türkiye, İran, Arabistan, Mısır, Suriye, Çin, Japonya ve diğer ülkelerin her biri ayrı bir uzmanlık alanı olarak kurulur. En temelde Batılı uzmanın sahip olduğu oryantalist bilinç, bütün bu uzmanlık alanlarının her birisinde ortak zemini oluşturur. ABD'yle yeniden kurumsallaşmasıyla başlayan

7 Edward W. Said, Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları, çev. Berna Ülner, İstanbul: Metis Yay., 1999, s. 12-13.

8 Edward W. Said, *a.g.e.*, s. 209. Ayrıca bkz. "Hepsi de birer Şark uzmanı olan Gertrude Bell, T. E. Lawrence, St. John Philby gibi kimselerin, Şark ile Şarklılara dair derin, ihtisaslaşmış bilgilerinden ötürü imparatorluk ajanı, Şark dostu, alternatif siyaset mucidi olarak Şark'a yol-anmaları da rastlantı değildir." (Said, *a.g.e.*, s. 239).

oryantalist söylemin ikinci önemli özelliği, sosyal bilimlerin hemen her alanının (sosyoloji, iktisat, tarih, antropoloji vs.) söz konusu bölgelerin araştırılmasında interdisipliner bir perspektifle devreye sokulması ve bölge çalışmalarına ağırlık verilmesidir. 1950'ler itibariyle özellikle Batı-dışı toplumların gelişmişlik/kalkınma meselelerini merkeze alan –bir anlamda kurulan yeni dünya düzeni içerisinde fakat farklı bir düzlemde sömürge/bağımlılık ilişkilerinin sürdürülmesini temin edecek- modernleşme kuramları da yine ABD sosyal bilim çevreleri tarafından geliştirildi ve yaygınlaştırıldı.

18. yüzyıl sonu itibariyle yeni düşmanıyla (modernleşmiş, kalkınmış, ilerlemiş, aydınlanmış Avrupa'yla) karşılaşan İslam dünyası ortaya çıkan bu yeni sorunu anlamaya, çözüm yolları üzerinde düşünmeye başlamıştı. Elbette tek bir tespit ve tek bir çözüm önerisi olmadı. Fakat zamanla tartışmalar belli alanlarda ve belli başlıklar altında temerküz etmeye başladı: 'İslam terakkiye mani midir?', İslam dünyasında kadın meselesi, İslam'da yönetim biçimi, din-bilim ilişkileri, bağımsızlık vs. gibi... Bu soruların sorulması ve çözüm yollarının önerilmesinde Avrupalı düşünürlerin ve siyasetçilerin etkisi de önemliydi. Burada üzerinde duramayacağımız kadar kapsamlı bir tartışma olan Batılılaşma siyaseti de bu etkilerin Müslüman dünyaya sirayetini ve yaygınlığını artırdı.

20. yüzyılın özellikle ortalarından itibaren başlayan yeni tartışmalar yine Batılılaşma süreçlerinin doğurduğu yeni araçlarla birlikte daha etkin bir şekilde Müslüman dünyanın sorunlarını ve çözüm yollarının tespiti, tanımlanması, adlandırılması, kavramsallaştırılması üzerinde belirleyici bir etkide bulundu. 1950'lerden itibaren Türkiye özelinde geçmiş modernleşme tecrübemizin, sosyal bilimlerin imkanlarını da kullanmak suretiyle, yeniden ele alınma ve incelenme çabası bu anlamda tesadüf değildir. Oryantalizmin kurum-sallaşma sürecine eşlik eden, oryantalist söylemin ürünü olan kimi değerlendirmeler farklı kaynak düşünürler ve farklı biçimler altında söz konusu çalışmalarda tekrar tekrar karşımıza çıkar. Şerif Mardin'in, S. F. Ülgener'in, Hilmi Ziya Ülken'in, Niyazi Berkes'in ve başka pek çok akademisyenin ve entelektüelin eserlerine bir de bu gözle bakmak gerekir. Bakıldığında da, oryantalist söylemin dönemin bilim anlayışları çerçevesinde sosyal bilim diline aktarılmış Batı-dışı dünyaya ilişkin kimi oryantalist genellemelerin izlerinin sanıldığından çok daha fazla olduğu görülecektir.

1945 sonrasında ABD'de kurumsallaşan yeni oryantalist çalışma biçiminin önde gelen ve en önemli temsilcisi (yakınlarda ölen) Bernard Lewis'tir. Birbirinden farklı özelliklere ve yaklaşımlara sahip, kimisi daha dengeli, kimisi daha taraflı olarak değerlendirilebilecek Olivier Roy'dan Yvonne Y. Haddad'a, John Esposito'dan John O. Voll'a, Gilles Kepel'den

Maxime Rodinson'a, Fred Halliday'den Daniel Pipes'a, Ian Buruma'ya ve isimlerini burada zikretmemizin mümkün olmadığı kadar çok sayıda yeni ve farklı bir oryantalist sosyal bilimciler kuşağı yetişti. Bu uzmanlar inceleme nesnelerini kendi ülkelerinin çıkarları açısından yeniden ele aldılar. Bu çerçevede oryantalist inceleme alanına egemen yaklaşımları kimi zaman eleştirdiler, kimi zaman o imgelere yeniden

Oryantalist söylemin gücü, söylediği sözün doğruluğundan kaynaklanmaz. Tekil oryantalistlerin iyi niyetle ya da objektif bilimsel ölçütlere uygun olarak yaptıkları çalışmalardan da kaynaklanmaz. Oryantalizmin eleştirilmesi bu bireysel düzlemde baktığımızda iyi niyetle çalışan İslam uzmanlarının çalışmalarının kıymetine bir zarar da vermez.

başvurma ihtiyacı hissettiler, kimi zaman da o malum oryantalist imgeleri sosyal bilimlerin terminolojisi içine gömerek yeniden ürettiler. Hatta oryantalist söylem alanının kendi içindeki dönüşümü ve revizyonu bu inceleme alanının 100 yıllık bir geleneğe sahip periyodik olarak yapılan oryantalist kongrenin ismini 'Kuzey Afrika ve Asya Konulu Beşeri Bilimler Kongresi' şeklinde değiştirmeye kadar vardı.

Fakat oryantalizm içerisinde yaşanan bütün bu iç tartışmalara ve dönüşümlere karşın, 'sömürgeci-kapitalist Batı dünyası -Said'in deyişiyle- 'Şark ile Garp arasındaki ontolojik ve epistemolojik ayrıma dayalı' oryantalist söylemden ve bu söyleme dayanarak da Batı-dışı dünyayı tanımlama ve yönetme iddiasından hiç bir zaman vaz geçmedi. İyi-kötü, vahşi-medenî, bilgili-cahil vb. gibi insana ait bütün niteliklerin olumlu olduğunu düşündüklerini kendisine ve olumsuz/kötü olduğunu varsaydığı özellikleri kendi dışındaki dünyaya atfederek dünyanın geri kalanı üzerinde elde ettiği egemenliğini pekiştirmeye ve sürekli kılmaya çalıştı. Oryantalist söylemin arkasındaki devasa iktidar aygıtı da bu söylemin yaygınlaşmasını temin etti.

Oryantalist söylemin gücü, söylediği sözün doğruluğundan kaynaklanmaz. Tekil oryantalistlerin iyi niyetle ya da objektif bilimsel ölçütlere uygun olarak yaptıkları çalışmalardan da kaynaklanmaz. Oryantalizmin eleştirilmesi bu bireysel düzlemde baktığımızda iyi niyetle çalışan İslam uzmanlarının çalışmalarının kıymetine bir zarar da vermez. Fakat oryantalist söylem, kendi gücünü ve meşruiyetini varlığını da borçlu olduğu o devasa iktidar aygıtından alır. Bu mekanizmanın kendisine sağladığı otorite olma konumu'ndan hareketle de, kendi dışındaki dünyayı kendi çıkarları doğrultusunda adlandırır, konumlandırır

ve yönetmeye çalışır. 'Özgürlük' isteyip istemediklerini, 'özgürlük'ten ne anladıklarını, nasıl bir 'özgürlük' istediklerini hiç bir şekilde dikkate almaksızın Batı-dışı dünyayı özgürleştirmeyi, oraları aydınlatmayı ve oralara demokrasi götürmeyi insanlığın/tarihin kendisine ('beyaz insan'a) yüklemiş olduğu kutsal bir görev olarak sunar. Kadim dünyanın felsefî geleneklerinden de izler taşıyan bir biçimde kendisini 'erkek' (zira, *erkek olmak* insan olarak tamamlanmış olmak anlamına gelmektedir), 'ötekileştirdikleri'ni/'başkaları'nı da 'kadın' (bu düşünce ve karşılaştırma biçiminde *kadın olmak* nakıs olmakla özdeştir) olarak konumlandırması bu karşılaşmada kendisinden yerine getirmesi beklenen tarihsel-kutsal görevinin meşruiyeti için kafidir. O nedenle, 'kemale ermiş bir bütünlük' olarak 'sömürgeci-kapitalist Batı', 'öteki'leştirdiği ve 'oryantelize ettiği' Müslüman dünyayı sürekli olarak kendi çıkarlarına uygun kavramlarla tanımlamaya çalışır. Müslüman dünyanın kendisi üzerinde düşünme ve kendisini adlandırma/tanımlama imkanlarını da elinden almaya uğraşır ve çoğunlukla da alır. Nitekim Müslüman dünyayı –kendisiyle ilişkisine ve kendisine bakışına bağlı olarak- tasnif eder, önüne getirdiği çeşitli sıfatlarla pek çok 'İslam' üretir. Müslüman dünyayı kendi ihtiyaçları doğrultusunda bir anlamda ehlileştirmeye çabalar. 1980'lerde oryantalizm tartışmaları alevlendiğinde, teorik çerçevesinin ve iddialarının ne olduğu ciddi bir problem olan oryantalizme karşıt olarak üretilmesi gerektiğine vurgu yapılan 'garbiyatçılık' kavramının içeriğini de yine oryantalistler doldurmaya gayret etmişlerdi ve hala da ediyorlar. Örneğin Ian Buruma ve Avishai Margalith'in ortak çalışması *Garbiyatçılık: Düşmanlarının Gözünde Batı* (çev. Güven Turan, İstanbul: YKY, 2009) bu yöndeki güncel çabalardan sadece bir tanesidir.

Oryantalist söylemin oluşumunu, muhtevasını, çağdaş durumunu, oryantalizm eleştirilerini değerlendirmek bu yazının amacı değil. Konu ile ilgili literatür oldukça zengin ve hayli problemlidir. Akif Abi, meselenin teorik tartışmaları ve problemleriyle çok da ilgili değil gibi gözüküyor. Daha ziyade, 'sömürgeci-kapitalist Batı'nın oryantalist söylem aracılığıyla kendisi ve ait olduğu değerler üzerinde tanımlama tekeli elinde tutma iddiasını ve belirleme çabasını her fırsatta ifşa edip reddediyor.

Akif Abi, özellikle İslamcılık ve İslam medeniyeti bağlamında gerçekleşen tartışmalarda meselenin özellikle bu yönüne hassasiyet göstermektedir. Her fırsatta İslamcı/Müslüman entelektüel ve siyasî çevreleri, İslam'ın 'ılımlı

İslam', 'terörist İslam', 'yenilikçi İslam', 'kültürel İslam' vb. şeklindeki tasnifin kimler tarafından hangi gerekçelerle yapılmış olduğunun farkına varmaya davet eder. Müslüman dünyanın ve İslam'ın gerçekliğiyle uyumadığını düşündüğü tasniflerin ve adlandırmaların nihaî noktada kimin hangi amacına hizmet ettiğini göstermeye çalışır. Başka bir deyişle, bu türden tanımlamaların çeşitli araçlarla kendisini gizleyen gerçek kaynağının 'sömürgeci-kapitalist Batı' ve onun öznel çıkarları olduğu konusunda tüm dünyayı uyarmak ister.

Daha önce de belirtildiği üzere, Akif Abi meselelerin teorik pek çok boyutuyla çeşitli mülahazalarla ilgili değildir. Onun önceliğini, Müslümanların kendilerini adlandırmalarından başlayarak her türlü tanımlama tekelinin 'sömürgeci-kapitalist Batı' ve onun Batı-dışı dünyadaki yardımcısı olmaktan başka bir özelliği, gücü ve meşruiyeti bulunmayan iktisadî, siyasî ve kültürel anlamda yabancılaşmış 'yerli seçkinler'in elinde bulunmasından duyduğu rahatsızlık oluşturur. İslam adına hareket etme iddiasındaki çevrelerin hedeflerini ve stratejilerini belirlerken ya da iktidarda olduklarında takip ettikleri/etmeyi vadettikleri politikalar, programlara ilişkin değerlendirmeleri onun hassasiyetlerinin ipuçlarını vermektedir.⁹

İslam ekonomisi merkezli tartışmaların seyrine, 'kalvinist İslam' yaklaşımlarının kökenine ilişkin değerlendirmelerinde de, söz konusu tartışmaların içeriğinin ve çerçevesinin şekillenmesinde oryantalist etkinin varlığını bize gösterir ve İslam'ın 'sömürgeci Batı'yla, 'kapitalist Batı'yla ortaklığının kurulmasının mümkün olmadığı farklı bir insan, toplum ve ekonomi anlayışına sahip olduğunu ısrarla vurgular. İster İslam'ın ilerlemeye engel olmadığını göstermeye dönük bir niyetle olsun, ister başka bir niyet ve gerekçeyle olsun nihayetinde *yalnızca* Batı'nın konumunu, bakış açısını ve değerlerini merkeze alarak yapılan her tür İslam-Batı karşılaştırması eksik ve yanlış bir mukayesedir. Hele hele temel/kurucu değerleri itibariyle birbirine benzemez olan bu iki dünyayı aynı şeymiş gibi göstermeye, yorumlamaya çalışan yaklaşımlar Akif Abi'ye göre bütünüyle bir aymazlık içinde ve aşağılık kompleksiyle hareket etmektedirler. Bu çerçevede yazdığı kimi yazılarda bu iki dünya arasındaki farklılıklara dikkat çekmeye, bu farklılıkları görmezden gelmenin sonuçta ne türden yanlış yorumlara ve sonuçlara yol açabileceğini, bu türden birbirine benzemez ve birbiriyle uzlaşması mümkün olmayan bütünlükleri aynı şeymiş gibi gösterme çabalarında oryantalist söylemin, Avrupa-mer-

9 Örneğin 2010 Avrupa Kültür Başkenti projesi çerçevesinde Nobel ödüllü Naipaul'un 'onur konuğu' olarak İstanbul'a davet edilmesini konu edindiği "Muhafazakarlığın Entelektüel İktidarla İmtihanı" başlıklı yazısı için bkz. *Müstağrip Aydımlar Yüzyılı*, s. 201-203. Arap Baharı özelinde yeniden gündeme gelen İslamcılık tartışmaları bağlamında kaleme aldığı "Post İslamcılık Neyimiz Olur?" başlıklı yazısı için bkz. *Müstağrip Aydımlar Yüzyılı*, s. 38-45. "İslâmî kaygı ve iddialarla siyasat yapanların iktidara yürüyüşü, iktidar oluş ve iktidarda kalma mücadelelerinde yaşadıkları kırılmalara dair kaleme aldığı "İslâmîcılık Yaptık da Ne Oldu?" başlıklı yazısı için bkz. *Müstağrip Aydımlar Yüzyılı*, s. 45-53.

▲ Eşrefoğlu Camii - Beyşehir

kezciler soruların ve söylemlerin nasıl bir karmaşık etkide bulduklarını göstermeye çalışır.¹⁰

Akif Abi'nin düşünce dünyası temel olarak 1960'ların fakat özellikle 1980'lerin İslamcılık tartışmaları bağlamında

oluşturdu ve şekillendi. Türkiye'nin o dönemdeki koşullarına uygun kimi farklılaşmalara uğramışsa da, bu tartışmalar temel olarak 19. yüzyılın büyük İslamcı tartışma gündeminin güçlü izlerini taşımaktadır. İslam medeniyeti kavramsallaştırması, Batılılaşma eleştirileri üzerinden hem Batı'yı hem de yerli Batıcı seçkinlerin eleştirisi, anti-emperyalist muhalif söylemin yerli seküler ulus-devlet yönetimlerine muhalefeti de içine alacak şekilde yeniden üretilmesi, muhafazakar/sağcı/devletçi zihniyetlerle arasına özellikle de seküler-Batıcı hükümetlere siyasal muhalefet etme bağlamında mesafe koyması ve kendi bağımsız, muhalif, devrimci kimliğini inşa etme çabası gibi bir dizi özellikle tanımlanabilecek İslamcı söylemin izleri Akif Abi'nin tüm eserlerinde kendisini hissettirir. Orta Doğu'daki çağdaş İslamcı hareketler olarak sunulan yapılanmaları 'Müslüman toplumları koruyan gelenek'ten köklü bir biçimde kopuk oldukları şeklindeki saptaması onun İslamcılık yorumuna ve anlayışına dair bize önemli ipuçları verir.¹¹

Bu geleneğe sıkı sıkıya bağlı kaldı. İslamcılığın temel iddialarına ve hassasiyetlerine bağlılığını hayatı boyunca sürdürdü. Muhalif İslamcı kimliğinden taviz vermedi. İslamcılığın bir fikir, bir ümit olarak her daim var kalacağına, bu toprakların yegâne kurtuluşunun İslam'da olduğuna inanarak yaşadı. İdeallerinin mücadelesini verdi ve bu dünyadan göçtü. Göçerken de geride kalanlar için ilan panosuna bir iki not bıraktı:

"Ne uluslararası konjonktür, ne ülkenin iç dinamikleri ne de karşılaşılan krizin mahiyeti alternatif siyaset tarzından vazgeçmeyi değil, bilakis daha gerçekçi projelerle ortaya çıkmayı gerektiriyor."¹²

"Özellikle dinin konservatif anlamda yaygınlık kazanması ile sekülerleşmenin atbaşı gitmesi açmazının anlamlandırılması, herkesten önce Müslümanca düşünme kaygısı duyanlara düşer."¹³ ♦♦

10 Örneğin *Star* gazetesinden Fadime Özkan'ın Murat Çizakça'yla yaptığı ve "İslâm ekonomisi kapitalizmin çirkinleşmemiş halidir" başlığıyla yayınlanmış mülakattaki ifadeleri değerlendirdiği "İslâm Kapitalizmin Suç Ortağı mı?" (*Müstağrip Aydınlar Yüzyılı*, s. 75-78), Türkiye'nin ev sahipliğini yaptığı G-20 zirvesi vesilesiyle kaleme aldığı "İslâm, Batı'nın Suç Ortağı mı?" (*Müstağrip Aydınlar Yüzyılı*, s. 72-74), Kayseri ve Konya merkezli Müslüman girişimcileri adlandırmak için kullanılan 'kalvinist İslam' tartışmaları bağlamında yazdığı "Kapitalizm/e Biat Ettirmek" (*Müstağrip Aydınlar Yüzyılı*, s. 62-68) ve Hilmi Yavuz'un bir yazısı vesilesiyle kaleme aldığı "Gardırıp Müslümanlığı mı Dediniz?" başlıklı yazılarında bu hassasiyetin oldukça kuvvetli bir şekilde vurgulandığı görülür.

11 Oryantalist merkezlerce başlatılan ve yaygınlaştırılan 'İslamcılığın öldüğü'nü ilan eden yaklaşımları irdelediği ve eleştirdiği "Yalnız Zeminde İslamcılık" (*Müstağrip Aydınlar Yüzyılı*, s. 82-89) başlıklı yazısında şöyle diyor: "Oysa konjonktürel olarak siyasal ve toplumsal planda yükselen bir çok oluşum zaten Ortadoğu'da modernleşmenin ve son olarak da küreselleşmenin tahribatına karşı Müslüman toplumları koruyan 'gelenek'ten hayli kopuk oluşumlardır. Entelektüel anlamda da siyasal ve toplumsal gelenek anlamında da Müslüman direncini besleyen kaynaktan çok uzağa düşen çabalar. Oysa İslâm toplumlarının bizzat Müslümanlıklarından kaynaklanan, çözülmeye karşı dirençleri, kendi modernitelerinin yeniden üretilmesi de dahil olmak üzere (Doğu ve) Batı karşısında kompleksiz duruşu ve özgüveni temsil etmektedir. (...) Türkiye'nin bizzat varlığı Müslümanlıkla doğrudan ilintilidir ve hangi dünya görüşünden olursa olsun herkesin bir şekilde kendini ilişkilendirmek durumunda olduğu sosyal-kültürel realitedir. Konjonktürel İslamcılık üzerinden bu toplumun hayat veren damarlarının (Müslümanlık [la] bağlantısını[n]) kesilmek istenmesini globalizmin patronları nezdinde anlamak mümkün ama yerli oryantalistlerin çabasını anlamlandırmak o kadar kolay değil." (s. 86-87).

12 Akif Emre, "İslamcılık Yaptık da Ne Oldu?", s. 47.

13 Akif Emre, "Seküler Muhafazakarlık Hali", *Müstağrip Aydınlar Yüzyılı*, s. 187 [ss. 186-188].